

Hammasteknikosta vaatturiin

Räisänen, Matti (teksti) ja Nokelainen, Joel (kuvat): Perinteisiä käsityöammatteja. Helsingin Käsityö- ja Teollisuusyhdistys. WSOY, Porvoo 1985. 164 s.

Keisarillinen asetus kaupasta ja elinkeinosta 24.2.1868 lakkautti ammattikuntalaitoksen (laki 1621; ensimmäinen Suomessa, Turun Suutarien ammattikunta perustettu 2.10.1624). Sijaan piti kauppiaitten, tehtailijoiden ja käsityöläisten perustaa yhdessä tai erikseen elinkeinojen etuja valvovia yhdistyksiä. Yksi ensimmäisistä vanhan ammattikuntalaitoksen seuraajista oli 1868 perustettu Helsingin Käsityö- ja Teollisuusyhdistys, kuten nykyinen nimimuoto kuuluu.

Yhdistys on halunnut tehostetusti informoida — etenkin nuorille — käsityöammattien olemassaolosta ja luonteesta. Lokakuussa 85 ilmestyi yhdistyksen julkaisemana kirja, jossa esitellään 22 käsityöammattia tekstein ja kuvin.

Esiteltävät ammatit ovat: hammasteknikko, huonekalujen entisöijä, jalokivenhioja, kaivertaja, kelloseppä, kirjansitoja, kultaaja, kultaseppä, laboratoriolasinpuhaltaja, lasimaalaus-ten valmistaja, leipuri, lukkoseppä, maalari, modisti, peruukin valmistaja, polkupyörän korjaaja, posliinimaalaja, pukuompelija, puuseppä, seppä, suutari, vaatturi.

Kutakin ammattia käsitellään 6—8 sivua. Painopinta-alasta runsas puolet on selviä ja suurikokoisia kuvia työvaiheista, verstaista ja tuotteista. Aluksi on tiivis katsaus kunkin käsiteltävän ammatin kohdalla ko. ammatin historiasta, alkaen monen kohdalla vuosituhanien takaa ja toisen viime vuosisadalta (polkupyöränkorjaaja). Myös nykyisiä koulutusmahdollisuuksia näihin ammatteihin kirja esittelee.

Tekijät toteavat, että ”olemme pyrkineet niin kuvissa kuin tekstissäkkin olennaiseen — ammatin kuvaamiseen pääpiirteissään. Paitsi itse ammatteja ja niiden hallintaa, olemme pyrkineet kuvaamaan myös yrittämisen iloja ja suruja. Toivomme kirjan olevan lukijoille antoisa elämys käsityöammattien

laajasta maailmasta, joskaan esitys tässä laajuudessa ei voi olla täydellinen. Ammatikseen käsityötä tekevä joutuu samojen haasteiden eteen, jotka ovat olleet jokapäiväisiä käsityöläisten parissa jo vuosituhania.”

Kirjansitojien ammatin esittelyssä todetaan mm., että ”kehitys papyros- ja pergamenttikääröistä kulki kohti nykymuotoista kirjaa, kun keksittiin leikata käärot arkeiksi ja sitoa yhteen. — Munkit jäljensivät luostareissa kirjoja ensin pergamentille ja 1000-luvulta lähtien paperille sen tultua tunnetuksi Euroopassa. Munkit kehittivät kirjojen valmistuksen ja sidonnan loisteliaaksi käsityötaiteeksi. Kirjat sidottiin useimmiten nahkakansiin, joiden koristelussa käytettiin kultaa, hopeaa ja jopa jalokiviä. Gutenbergin keksittyä kirjapainotaidon säilyi kuitenkin koristeellinen sidontataito, koska ylhäisö sidotutti kirjansa perinteisesti koristeellisiksi. Ensimmäisen teollisen vallankumouksen myötä kirjapaino- ja sitomotyö teollistui ja perinteinen käsityö alkoi väistyä. — Käsityönä kirjoja sitovista kirjansitojista on tullut harvinainen taidekäsityöammatti.”

Sepän kohdalla kirjassa mainitaan alkuun, että ”kreikkalaiset oppivat käsittelemään rautaa noin 1100 vuotta e.Kr. Kreikasta raudan käsittelyn taito levisi Italian kautta muualle Eurooppaan. Taontataidon kulta-aikaa oli keskiaika, jolloin etenkin kirkkoihin valmistettiin takomalla runsaasti koristeita. — Sepän ammatti kulkee usein vielä nykyisinkin verenperintönä isältä pojalle. — Nykyaikaista pajaa hallitsevat ahjo, alasin, metallinen työpöytä, ruuvipenkki, ja työkalut: takovasarat, muotovasarat, muotopihdit, pihtilenkit, senkat, sablonit eli mallineet ja monet muut. Työkalut ovat muutamaa poikkeusta lukuunottamatta säilyneet samoina vuosisatoja. Uudempia ovat sähköporat ja hit-

sausvälineet. Palkeita ei enää käytetä. Hiilivalkeaan syötetään ilmaa tasaisesti puhaltimella pohjan kautta. Ilmämäärää voidaan säädellä. Perusrakenteeltaan ahjo on säilynyt ennallaan. Seppä hallitsee myös karkaisutaidon. Kuten kaikissa käsityöammatteissa on luovuus keskeistä valmistettaessa yksilöllisiä käsityötuotteita.” Piirtämistaitoaakin seppä tarvitsee.

Ammattikoulun metalliosastolla tai muutoin hankittu metallialan ammatti mahdollistavat oppisopimuksen solmimisen. Takomossa työskentely tapahtuu ammattitaitoisen sepän ohjaamana ja oppi kestää kolme vuotta, jonka jälkeen suoritetaan ammattitutkinto. Mestarin tutkinnon voi alalla myös suorittaa. Oppisopimuskoulutusta valvoo ammattikasvatushallitus. Sepän taitoja voi opiskella myös useissa koteollisuusoppilaitoksissa.

Suutarin ammattia esitellessään kirja kertoo, että vanhin tunnettu suutarinliike oli Thematus sutor Turussa ja että sen mainitaan toimineen jo vuonna 1336. (Lasse Raustela, Turkulaisen käsityön ja teollisuuden vaiheita, Turku 1968, kertoo puolestaan, että ”suutarimestari **Detmer** eli **Thetmarus sutor**, kuten hänen nimensä kuolematomaksi latinaksi kirjoitettuna kuului, on varhaisin turkulainen käsityöammatinharjoittaja, jonka vanhat asiakirjat mainitsevat”).

Räätäleistä mainitsee Perinteisiä käsityöammatteja -kirja, että ”räätälit järjestäytyivät ensimmäisenä ammattikuntana Suomessa kuningas Kustaa II Adolfin antaman ammattikuntajärjestyksen edellyttämällä tavalla. Tämä tapahtui vuonna 1625”.

Tässä kirjan tekijöille on sattunut ymmärrettävä lipsahdus. Useimpien käsityöläisten historiaan perehtyneiden tutkijoiden mukaan tuon 23.9.1621 voimaan astuneen ”General Embetes Skrä”’n vauhdittamana perustettu ammattikunta Suomessa on **Suu-**

tarien ammattikunta Turussa. Se syntyi 2.10.1624, jolloin suutarit ehdottivat suljetun ammattikunnan perustamista Turussa pormestarin ja raadin edessä. Ammattikuntasäännöt antoi maistraatti suutareille tosin niin myöhään kuin vuonna 1629.

Raustelan mukaan suutareita seurasivat räätälit. Heidän ammattikuntansa muodostettiin lokakuun 31. päivänä 1624 (siis noin kuukautta myöhemmin), jolloin mestari Olof Börilsson määrättiin oltermanniksi. Ammattikuntasäännöt antoi maistraatti syyskuun 22. päivänä 1625. Tämä vanhin säilynyt asiakirja on Helsingin yliopiston kirjastossa ja se lienee vaikuttanut,

että jotkut katsovat räätälien ammattikunnan vanhimmaksi.

Siis useimmat lähteet ja jopa käsityöläisyhdistysten historiikit korostavat sitä, että Suutarien ammattikunta Turussa oli Suomen ensimmäinen virallinen ammattikunta. Niitä on josakin muodossa ollut jo 1500-luvulla; Raustela mainitsee, että ”ensimmäisen (siis ennen 1621 lakia) ammattikunnan muodostivat ilmeisesti turkulaiset kultasepät, vaikka varmat tiedot asiasta puuttuvat”.

Kaiken kaikkiaan. Kirja on mielenkiintoinen. Se antaa itse ammateista, joilla on hyvin vanhat perinteet, runsaasti tietoa. Kuvat havainnollistavat

nykykäsityöläisiä työssään. Kirja sopii niin elämänuraansa pohtivan, kätevän nuoren, kuin yhtä hyvin tekniikan ja työn historiasta kiinnostuneen tutkittavaksi. Hieman tavallista tekstikokoa suuremman tekstinsä, suurten mustavalkokuviensa ja selkeän taiton johdosta sitä on harvinaisen miellyttävä lukea ja katsella. Sisältö on asiantuntevaa.

Suotavaa olisi, että tämän ”loppuunmyydyin” (loppuunjaettu) kirjan 2. painos ilmestyisi pian ja olisi myös kirjakaupoista saatavana. Suunnitteilla olevaa osa II:a olkoon sen valmistuttua myös kaikkien kiinnostuneiden saatavana. *Pertti Kaarna*

Tekniikan historian bibliografia julkaistaan Neuvostoliitossa

C-F. Geust

Neuvostoliiton Tiedeakatemia on vuodesta 1946 lähtien julkaissut täydellisen tekniikan historian bibliografian, käsittäen maassa julkaistut venäjänkieliset kirjat (arvosteluineen!) sekä aikakauslehtiartikkelit. Viimeinen, vuonna 1985 ilmestynyt 12. nide käsittää vv. 1971—1975 julkaistun kirjallisuuden. Se on Suomessa käytettävissä ainakin Helsingin yliopiston kirjaston Slavica-osastolla, mistä löytyy myös eräitä aikaisempia niteitä. Jotakin niteitä löytyy myös Neuvostoliittoinstituutin kirjastosta, ei kuitenkaan täydellistä sarjaa (puuttuvia niteitä voi kuitenkin saada lainaksi esim. Moskovan Lenin-kirjastosta, kiitos hyvin toimivan kirjastoyhteistyön).

Viimeisin nide, ”Istoriija tehniki: Bibliografitsjeskij ukazatel’1971—1975” käsittää yhteensä 5551 nimikettä ryhmiteltynä seuraavasti:

1. Tekniikan historian teoria ja metodologia — 143 nimikettä
2. Tekniikan ja teknisten tieteiden rooli yhteiskunnan kehityksessä — 59 nimikettä
3. Tekniikan yleinen historia — 250 nimikettä
4. Yleistekniset tieteet:
 - metrologia
 - piirustus
 - tekn. mekaniikka
 - räjähdystekniikka

- luotettavuusteoria
- materiaalioppi
- tekn. estetiikka; yht. 99 nimikettä
- 5. Energetiikka — 735 nimikettä
- 6. Radioelektroniikka — 314 nimikettä
- 7. Vuoritekniikka — 440 nimikettä
- 8. Metallurgia — 346 nimikettä
- 9. Koneenrakennus. Metallien teknologia. Kojeenrakennus — 382 nimikettä
- 10. Sotatekniikan historia — 122 nimikettä
- 11. Kemiallinen teknologia. Kem. tuotteiden tuotanto. — 302 nimikettä
- 12. Lasi- ja keraaminen teollisuus — 256 nimikettä
- 13. Rakennustekniikka — 523 nimikettä
- 14. Maatalouden koneellistaminen ja sähköistäminen — 83 nimikettä
- 15. Elintarviketeollisuus — 183 nimikettä
- 16. Puunjalostus, selluloosa- ja paperiteollisuus — 125 nimikettä
- 17. Graafinen tekniikka — 48 nimikettä
- 18. Kevyt teollisuus — 152 nimikettä
- 19. Valokuvaus- ja elokuvatekniikka — 55 nimikettä
- 20. Liikenne
 - rautatieliikenne

- tieliikenne
- vesiliikenne
- ilmaliikenne ja kosmonautiikka (509 nimikettä!)
- putkiliikenne (!); liikenne yht. 1042 nimikettä

Jokaisen pääkappaleen alla sovelletaan seuraavaa ryhmittelyä:

- yleiset kirjoitukset
- koulutuslaitokset
- tieteellis-tekniset yhdistykset
- näyttelyt ja museot
- kokoukset ja konferenssit
- julkaisutoiminta
- bibliografiat
- tehtaat
- henkilöt

Varsinkin viimeksi mainittu alaot sikko (henkilöt) on varsin laaja. Koska bibliografiassa on lisäksi sekä tekijä- että henkilöhakemisto on sen käyttö venäjänkielentaitoiselle erittäin helppo. Voisi vain toivoa että esim. ATK:n hyväksikäyttö mahdollistaisi uusien niteiden saamisen nopeammin kuin nykyisin — jolloin manuaalinen bibliografiatyö näyttää vievän 10 vuotta! Mutta turha meidän on valittaa, kun meillä itsellämme ei ole minkäänlaista tekniikan historian bibliografiaa!